

RECENZJE I OMÓWIENIA

DOI: 10.18276/sip.2018.53/1-10

Danuta Miłaszewicz*

Uniwersytet Szczeciński

**MAŁGORZATA GAWRYCKA, JAROSŁAW ZIĘTARSKI,
MARTA MAIER,
SWOBODA PRZEPLYWU OSÓB W KRAJACH UNII
EUROPEJSKIEJ – SZANSE I ZAGROŻENIA,
DIFIN, WARSZAWA 2018, SS. 150**

Demograficzne starzenie się społeczeństw w krajach UE jest istotnym wyzwaniem dla polityk krajowych oraz europejskiej polityki spójności. Proces ten charakteryzuje się niską wartością współczynnika dzietności, wysokim poziomem oczekiwanej długości trwania życia oraz wysokimi wartościami współczynników obciążenia demograficznego i ekonomicznego osobami w wieku poprodukcyjnym. Należy zatem zgodzić się z Autorami recenzowanej monografii, że „starzenie się ludności stanowi obecnie jeden z najważniejszych problemów społeczno-ekonomicznych krajów UE” (s. 7). Choć konsekwencje wywołane demograficznym starzeniem się społeczeństwa mają wieloaspektowy charakter to „zmiany demograficzne i towarzyszący im proces starzenia się ludności UE skłania do zastanowienia się, czy niedobory w postaci zasobów pracy mogą być kompensowane poprzez procesy migracyjne” (s. 8). Przedstawiając w ten sposób problem badawczy, któremu poświęcona jest recenzowana książka (starzenie się społeczeństwa, migracje oraz stwarzane przez nie możliwości uzupełnienia zasobów pracy, a także konsekwencje tych procesów), ocenić należy go jako bardzo aktualny i ważny oraz odnoszący się do niemal wszystkich współczesnych gospodarek.

* Adres e-mail: dmilasz@wneiz.pl

Szczególne ważność i aktualność problemu badawczego wynika także z faktu, że w części badawczej został on odniesiony do wszystkich krajów tworzących UE, także ze względu na uwzględnienie obowiązującej na jej terenie zasady swobodnego przepływu osób i różnych, jak wskazują Autorzy, jej konsekwencji dla analizowanych gospodarek. Z tego powodu za ważne i aktualne uznać należy także pytania badawcze postawione we wstępie recenzowanej pracy, sformułowane następująco: „Mając na uwadze zachodzące zmiany demograficzne, warto zastanowić się w jaki sposób będą one wpływały na funkcjonowanie gospodarek państw UE? Czy swoboda przepływu osób i migracje mogą rekompensować niedobory zasobów pracy?” (s. 8).

Za właściwie sformułowany oraz niezmiernie aktualny i istotny uważam także postawiony w monografii cel badawczy, którym jest „zbadać w jaki sposób swoboda przepływu osób wpłynęła na populację ludności i saldo migracji w poszczególnych krajach UE” (s. 8).

W swojej pracy Autorzy weryfikują dwie hipotezy:

1. Swoboda przepływu osób w krajach UE spowoduje w latach 2000–2015 odpływ netto (utrata) kapitału ludzkiego w niektórych państwach członkowskich.
2. Zaobserwowana w niektórych krajach UE utrata kapitału ludzkiego wpłynie na osłabienie tempa wzrostu gospodarek tych państw.

Obie hipotezy zweryfikowano rozważaniami przeprowadzonymi w pracy oraz dokonaną analizą procesów starzenia się społeczeństw krajów UE, w powiązaniu z zachodzącymi w nich procesami migracyjnymi, w latach 2000–2015, spowodowanymi głównie obowiązującą w UE traktatową swobodą przepływu osób. Zdaniem Autorów (tekst podsumowania, s. 134–135) hipoteza pierwsza została potwierdzona, a hipotezę drugą należało odrzucić. Mam jednak wątpliwości czy hipoteza pierwsza powinna być sformułowana w czasie przyszłym (a nie przeszłym), skoro przeprowadzona analiza dotyczyła lat 2000–2015, a na s. 134 sami Autorzy wskazują: „należy stwierdzić, że w analizowanych 15 latach zasilenie kapitałem ludzkim odbywało się kosztem populacji niektórych państw Unii Europejskiej”.

Zasadnicza treść monografii została podzielona na cztery rozdziały. Oceniając kolejne części monografii, uważam, że rozdział pierwszy – *Traktat o swobodzie przepływu osób w Unii Europejskiej* – poświęcony historii wprowadzania zasady swobodnego przepływu osób w UE oraz jej aktualnemu rozumieniu, jest właściwym i dobrze napisanym fragmentem, wprowadzającym do analizowanych w książce

zagadnień. Konsekwentnie, zgodnie z celem poświęcającym Autorom pracy, rozdział drugi poświęcony został analizie procesu starzenia się społeczeństwa w Unii Europejskiej, omówieniu jego przyczyn (wydłużanie przeciętnego trwania życia kobiet i mężczyzn, spadek dzietności) i skutków (zmiany struktury demograficznej i jej prognozie, głównie do 2030 roku). W rozdziale trzecim natomiast omówiono procesy migracyjne w krajach UE, w latach 2000–2015. W pierwszej jego części przedstawiono teoretyczne rozważania na temat rodzajów i przyczyn migracji oraz wyjaśniono terminologię używaną w analitycznej części tego rozdziału. Ta ostatnia, empiryczna część, podzielona została na dwa podrozdziały. Pierwszy, zatytułowany *Saldo migracji a populacja w krajach Unii Europejskiej w latach 2000–2015*, interesująco przedstawia względny wynik procesów migracyjnych (saldo migracji porównane do zmian liczebności populacji) w poszczególnych krajach UE. Drugi, noszący tytuł *Migracja netto a wielkość gospodarek krajów Unii Europejskiej w latach 2000–2015*, wraz z rozdziałem czwartym wnoszą największą (w tej monografii) wartość dodaną do dotychczasowego dorobku związanego z analizą zjawisk migracyjnych. Zastosowano tu dotychczas niespotykany zabieg, a mianowicie metodę porównywania krajów polegającą na ich rangowaniu ze względu na wielkość gospodarki, w porównaniu z udziałem procentowym migracji netto w całości populacji oraz stworzeniu rankingu migracji państw unijnych w 2005, 2010 i 2015 roku. Pozwoliło to Autorom na osiągnięcie postawionego w pracy celu oraz sformułowanie interesujących spostrzeżeń i wniosków, odnoszących się do efektów (pozytywnych i negatywnych) obowiązywania w UE zasady swobody przepływu osób, dla poszczególnych jej członków, zawartych w omawianych częściach książki oraz w jej podsumowaniu.

Reasumując, recenzowaną monografię należy uznać za głos w dyskusji, jaka toczy się na łamach polskich i zagranicznych czasopism naukowych, dotyczący skutków, dla poszczególnych krajów UE, obu analizowanych w książce procesów (niekorzystne zmiany demograficzne, nasilenie się przepływów migracyjnych), a także ich związków, będących w pewnym sensie konsekwencją obowiązującej w UE zasady swobody przepływu osób. Sformułowane w recenzji uwagi nie pomniejszają wkładu Autorów ani rangi monografii. Biorąc pod uwagę ważność i aktualność problemu badawczego oraz jasne jego określenie, sprecyzowany cel badań, zastosowaną metodykę dostosowaną do badanego problemu i możliwości pozyskania danych, a także fakt, że sformułowane w pracy twierdzenia i wnioski w większości

przypadków Autorzy potwierdzają wiarygodnymi źródłami, szerokim materiałem badawczy w postaci danych empirycznych oraz wynikami własnych analiz, a także potencjalnie implementacyjne walory pracy, uznać należy, że recenzowana praca odpowiada aktualnym standardom prac naukowych i stanowi wartościowy materiał stanowiący podstawę do dalszych badań i analiz.